

tudi nam pokazal, da jo poznamo. Ali ji pa bojo Kranjci toliko hvalo peli kot Amerikanci, bo skušnja učila.

F. Terpinc.

Za domače potrebe kaj.

* Seme divjih vrtnic ali gartrož je prav okusna in zdrava kava. Kdo ne pozna divjih vrtnic ali gartrož (*rosa canina*), saj rastejo skoraj povsod v naši lepi krajnski deželi. Seme teh lepih cvetic, katero je v rudečih glavicah kakor v pušicah shranjeno, ktere od mraza prevzete so tudi dobre za jesti, daje še prav okusno in na pljučih bolnim zdravo in boljše kavo (kofe) od navadne kave in dobro pijačo, če se iz glavic izžme, očedi, posuši in potem posušene kakor navadna kava povadi ali rožgè in ker je zrno precej jekleno, v možnarji zdrobí in zmelje, poslednjič skuha, ter kuhano poleg volje z mlekom nameša in s sladkorjem osladi. To je pijača, da se národna imenovati sme. Kdor ne verjame, naj poskusi in bo v svoje veselje zadovoljno se tega prepričal.

Robč.

Poduk za življenje, pot k premoženju.

Iz „zlatih bukev“ prestavil Juri Pajk.

(Dalje.)

Nihče ne zabi pregovora: če si kupiš nepotrebne, ne bo dolgo trpelo, da moral boš prodati kaj potrebnega. Dober kup kupljeno blago je že marsikterega v revšino spravilo. Nadalje. Nič ni bolj neumnega, kot če se človek denarja zato znebi, da si kèsanja kupi; vendar se vidijo take neumnosti pri vsaki dražbi (*licitirengi*). Dosti jih je, ki rajše s praznim želodcom v postljo gredó, ali pa jim družina stradati mora, da le na-se morejo obesti dragih cunj. Žida, škrlat in žamet ugasnejo ogenj v kuhinji, pravi pregovor. To niso potrebe za življenje; al bedaki hrepenijo po njih samo zato, da bi se svetili! Le-sèm spada tudi enak pregovor, ki ga vsi poznate: Kmet na nogah je viši kot plemenitnik (žlahni gospod) na kolenih.

Ta ali uni je morebiti premoženja priženil ali poddedoval, pa meni, da ga nikdar povžil ne bo. Tak je podoben tistemu, ki misli, ker je danes dan, ne more več noč biti. Po pravici se pravi: Le otroci in norci mislijo, da dvajset goldinarjev in dvajset let na veke (vekomaj) trpi; če se neprenehoma iz kašte jemlje, pa ničesa ne domesti, se kmalo sprazne. Če hočete vrednost denarja prav spoznati, pojdite in glejte, kdo vam ga posodi. Kdor gré denarja na pósodo iskat, išče skrbí, pregovor pravi. Ravno tako gré temu, ki takim ljudém posodi; naj gleda, kako svoj denar nazaj dobi.

Ošabnost je ravno tako silna beračica, kakor pomanjkanje in še veliko bolje nesramna. Si si kak lišp kupil, si primoran, še deset družih si kupiti, da se vsa obleka k tej novi prileže. Berač, ki bi se rad z bogatinom spakoval, je gotovo tako velik norec kakor žaba, ki se napenja, da bi tolika postala kot vol. Pravičen je pregovor, ki pravi: Ošabnež zajtrkva z napuhom, kosi z revšino, in večerja s sramoto. Če se prav premisli, čemu nek koristi hrepenenje po lišpanji, zastran ktereга človek toliko vaga, toliko trpi. Lišp ne pomnoži zdravja pa tudi bolečin ne lajša, ne množi vrednosti človekove, budí le nevošljivost, da ga nesreča hitreje dospè.

(Kon. prih.)

Natoroznanske stvari.

Nekaj o luni.

Spisal Ogrinc Viljem.

Luna je podoba luči, ktera jo razsvitljuje. Makrobi. *)

Ko lune svit iz zgor višave
Mi pošlje žarkov mil pozdrav,
V dnu sreá pač gled daljave
Čud o Božji zbuva mi veljav.
Kranjski.

V v o d.

Kdo ni že večkrat v jasnih nočeh občudoval milo luno na zvezdatem nebu? Gotovo so se mu tû zbujale razne misli in razni občutki, misli o njeni velikosti, svitlobi, podobi itd. Mislil je sèm in tjà, želel si razjasniti svoje dvombe — pa človeški um je preslab, da bi mogel v trenutku seči do skrivnosti, navadnem opazovavcom komaj komaj uganljivih. Al tû nam pride na pomoč zvezdoznanstvo (*astronomija*), lepa rastlika natoroznanstva.

Preden pričnemo z dotičnim zvezdoznanskim popisom lune, hočemo v kratkem obrisu pregledati zgodovino lunoznanstva ter opazovati, kateri omikani narodi starejega in novejega veka so njemu pripravili z različnimi znanostimi na tem polji visoko stopnjo sedanje vednosti.

Da pa lože pregledamo osnovo našega predmeta, si razdelimo delo v sledeče poglavja:

- I. zgodovina lunoznanstva;
- II. velikost, daljava . . . lune;
- III. lunine premene (*Mondphasen*);
- IV. fizična (naravna) podoba lune;
- V. solčno in lunino mrknjenje;
- VI. otamnine lunine;
- VII. zakrivanje zvezd po luni, in
- VIII. vpljiv lunini gledé zemlje.

I. Zgodovina lunoznanstva.

Prišel bo čas, v katerem bota dan in marljivost več stoletij prinesla na svitlo, kar je sedaj še neznano. *)
Seneka.

§. 1. Kakor ima vsaka rastlika vednosti svojo zgodovino, ki nam natanko razjasnuje dočasni razvitek in napredek na njenem polji, tako ima tudi luna svojo zgodovino, ki pričinja že v starodavnosti, ter pelje, kazaje vsakočasno napredovanje k noveji dôbi.

Toraj si poglejmo natančneje ljudstva vsake dôbe, kateri so se soznanjali z zvezdoznanstvom, in so zraven izvrstne priče vednosti o luni, njeni velikosti, daljavi itd. za dotično dôbo.

Kitajci ali Kinezi.

§. 2. Najstareje znanosti o zvezdoznanstvu nahajamo pri Kitajcih že leta 1100 pred Kristusom. — Dospeli so do velike urnosti si določiti čas in ure, v katerih mrkneta solnce ali luna, kar so si pridobili po tem, da so si zvesto zapomnili dneve teh prikaznin in po takem našli neko (veljavno) dôbo, v kateri se ponavljajo te prikazni v taistem redu. To nam kaže, kako staro mora pri njih biti to znanstvo.

Cesarja imajo za „sina nebeškega“; toraj je po njih domišlii od njega morala iziti slika nepremičnega reda, po katerem naj se ravna vsi poti svetov. Kadar ste

*) „Luna spectaculi instar. lumen, quo illustratur.“ M. com. in somn. Scip. I. 19. Pis.

***) „Veniet tempus, quo ista, quae nunc latent, in lucem dies extrahat et longioris aevi diligentiae.“

S. Naturalium Quaest. I. VII. c. 22. Pis.

se križale solnce in luna, dvojne „velike luči nebá“, namesti da bi vsaka sledila svojo odločeno pot, — se jima je vidila pravilnost nebeškega reda zmotena, in toraj je morala cesarska vlada najti njeni vzrok in ga ljudem pojasniti v slikah. Solnčno mrknjenje se jima je vidilo po tem takem nebeška prikazen, cesarju namenjena.

Kadar so namreč naznanili cesarjevi zvezdoznanci solnčno mrknjenje, pripravili so se na to prigodbo vladar in najvišji uradniki („mandarini“) ter se postili. Tistega dne so se zbrali vsi mandarini, oblečeni v uradniško obleko, oboroženi z lokom in pušico pred cesarsko palačo, in pričakovali prikazen stojé okoli velicih miz, na katerih so ležale narisane podobe mrknjenja. V tistem hipu, ko začne solnce mrkniti, pokleknejo vsi in se z obrazom dotaknejo zemlje. Cesar začne bobnati na „gromnem bobnu“ (Donnerdrommel), in ravno takrat ustrelijo mandarini s pušicami, da bi pomagali luni. — Potem se prične preglasno bobnanje po celem stolnem mestu Peking, ker mislijo prebivavci, da bodo s tem luno oteli „drakonu“ ali „lintvernu“ (namreč solncu), ki misli luno požreti.

Čeravno mandarini dan današnji poznajo natanko vzroke solnčnega mrknjenja, vendar ostanejo zvesti starim šegam.

Leto prične se pri njih vselej z mlajem določenega mesca (chong-ki).

Kaldejci in Egipčani.

§. 3. Do večje stopnje omike v ti vednosti so dospeli Kaldejci, kateri so bili po soglasnim mnenju učenih le duhovni in učeni stan, in ne, kakor se je nekdaj mislilo, narod prosti.

Od visočin stolpov, ki so bili posvečeni maliku Belu, so opazovali več stoletij pred kraljem Aleksandrom Velikim solnce, luno in planete. Oni so vedili veliko časa poprej kakor Grki, da pride pri luninem mrknjenju luna v senco zemlje. Oni so bili, ki so najprvi opazovali lunino mrknjenje leta 720. p. Kr. 19. marca.

Dela Egipčanov na tem polji so bile tako obširne in stare, kot Kaldejcev, le se jih je veliko pogubilo. V njih letopisih je bilo zapisanih 373 solnčnih in 832 luninih mrknenj. Ker ste te dve številki, gledé števila mrknenj v 12–13 stoletjih (na enem in istem obnebj) v pravi razmeri, moramo razviditi iz tega, da so zares opazovali te mrknjenja. Po tem takem so opazovali 16 do 17 stoletij pr. Kr. lunine in solnčne mrknjenja.

Grki.

§. 5. Znanost starodavnih narodov ni se sukala okoli vprašanja: „zakaj“, temveč se je gibala le na polji pripovedovanja in osebnega mnenja, dokler ni po Grkih se prikazala prava luč, ki je pojasnila važno vprašanje: „zakaj in kako?“

Da pokažemo zdatno gibanje grškega zvezdoznanstva, naj tukaj le povemo, da so se bližali z veliko natančnostjo določenju daljave lunine od zemlje in njene velikosti. Prvaki v zvezdoznanstvu so bili:

Aristarh, rojen na otoku Samo (okoli leta 264 pr. Kr.) je našel, da je luna od zemlje 50 zemeljskih polipremernikov (Halbmesser) daleč, da je polopremernik lune tretji del zemljiškega.

Hipparh, rojen v Nici (okoli leta 160 – 125 pr. Kr.), „oče zvezdoznanstva“ je nastopil še višo stopnjo ter rekel, da je luna 62 do 72½ zemljiških polopremernikov od zemlje daleč. Polopremernik zemlje je njemu 1095 milj, lunini pa 3⅔krat manjši, namreč: 299 milj; njena daljava od zemlje 54.750 milj.

Pozidoni iz Sirije rojen (leta 103 pr. Kr.), pravi, da je luna 45.000 milj od zemlje daleč.

Verjetno nam je, da si je Talez iz Mileta (ki je

živel v sredi 7. stoletja pred Kr.) iskal pri Egipčanih dotične znanosti, da je prerajtal solnčno mrknjenje, katero se je takrat primerilo, ko sta se borila Ciaksarez, mediški kralj in Aliatez, lidiški kralj leta 585 pr. Kr. — Talez je po dokazu Herodota iz Halikarnasa (leta 484 pred Kr., umrl 408 pred Kr.) „očeta zgodovine“ naznanil Joncom omenjeno mrknjenje, katero je premenilo „dan v noč“, in oviralo po tem takem bitvo Medijanov in Lidijev (Joncov). Talez je tudi učil, da luna zakrije solnce in ga tako otamni, — da je luna iz zemljiških prvin.

Rimljani.

§. 6. Rimljani niso vedili nič bolj natančnejega o luni, o planetih in zvezdah, memo Grkov, od katerih so si pridobili vso vednost. Kakor vsi omikani narodi starega veka, si tudi Rimljani niso upali natančneje pogledati v skrivnosti: „kako in zakaj“, kar celó možjé iz njih srede ne tajijo. „Prišel bo čas, v katerem se bodo čudili naši mlajši, da nismo umeli tako razločnih reči“*) — pravi slavni Luci Seneka, rojen v Kordubi na Španjskem kmali po Kr. rojstvu, umrl leta 65 po Kr., ko je bil Nero rimski cesar.

Luna, ki je po dokazu računarjev (matematikarjev) za polovico manjša od zemlje, preteče tisti prostor kot solnce; ali, zdaj blizo solnca, zdaj od njega bolj oddaljena, daje od solnca posojeno luč na zemljo, in se nam kaže v različnih premenih. Dalje otamnuje luna, prisedša zad ali pred solnce, njegove žarke, in kadar pride v zemljino senco, solncu nasproti, in kadar je zemlja med ali pred luno gledé solnca, se otamni“ — pravi Ciceron, slavni govornik Rimljanov (rojen leta 106 pred Kr., umrl 44 pred Kr. v knjigi: De Natura Deorum l. II. c. 40). (Dal. prih.)

Slovstvene stvari.

0 slovenskem naglasku ali akcentu.

Spisal Podgorski.

Lani je, o pretresovanju parlamentarnega jezika našega, bilo izrečeno upanje, da se najde tudi nekdo, ki nam pomore premagati težave, ktere ustanovi parlamentarnega jezika različno naglaševanje napravlja. Od tiste dôbe sem bil jel marljiveje premišljevati o naglasku našega narečja, poslušal sem pazljiveje narod raznih krajev, prebiral sem iznovega južnoslavenske pisatelje, ki so pisali o naglasku: Karadžiča, Daničiča, Ant. Mažuraniča, ktere sem poznal po nekoliko že odpred, in primerjal jih z govornico našega naroda, in naglaševanjem naših slovničarjev, posebno Metelkota, Murkota, Danjkota itd.

Tako sem bil našel, na svojo neizrečeno radost, da je naglasek, ki vlada na slavenskem jugu, to je v narečjih kajkavskem, čakavskem in štokavskem, po svojem bitji, namreč v teži in meri besed samo eden, in da se njih različnost, obstoječa v tem, da se naglasna teža razno izrazuje, ravná v vseh treh narečjih po enem istem nepremeljivem pravilu. Kdor vé to pravilo, in pozná naglasek, to je, besedno težo in mero samo enega narečja, on vé in pogodi precej in s popolno gotovostjo tudi naglasek družih dveh narečij. Razteza se ta sorodnost v naglasku še celó na narečje rusko.

Iz djanske te resnice, ktere se bodo častiti bravci skoraj prepričali, lahko je viditi, kako važno je poznanje naglaska za učenje slavenskih narečij in naše midsobne vzajemnosti.

*) „Veniet tempus, quo posteri nostri tam aperta nos nescisse mirentur.“ S. Nat. Quaest. l. VII. c. 25. Pis.

možni, da lahko kako nepotrebno reč kupite, pa ravno zato morate ravno zdaj na starost in pomanjkanje misliti. Jutranje solnce ne sije celi dan; zaslužek je večkrat le memo gredé in nestanoviten; stroškov pa do smrti ni konca. Naj vam še povem, da je lože dvoje ognjišč zidati, kakor na enem neprenehoma kuriti, zato še pristavljam, pojdi raje v posteljo, ko da kot dolžnik ustaneš.

Pridobi, kar moreš, in hrani, kar si pridobil, — v teh besedah je največa modrost, ktera svinec v zlato spreobrača. V teh podukih, ljubi prijatli, je prava pamet; vendar zabiti ni, da sama vaša skrb brez blagoslova nebeškega bi ne teknila; zato prosite ponižno blagoslova božjega.

H koncu si še zapomnite: Skušnja je draga učilnica; lenúhi se v nobeni drugi kaj prida ne naučé, pa še komaj v tej kaj. Dober svet je sicer lahko dati, al treba, da se spolni. Komur ni svetovati, temu ni pomagati. Kdor noče poslušati, mora trpeti.

Župnijske (farne) zemljišča.

Iz Štajarskega. Večkrat se slišijo enostranske želje: „Naj se šola od cerkve loči, potlej bo bolje.“ — Enostranskih želj rečem, pa vprašam: s kakošnimi dokazi in s ktero pravico se more terjati ločitev šole od cerkve; saj jih je cerkev vpeljala, vredila in ustanovila? Ako morete otroka od sladkih prs mile matere ločiti in odtrgati brez krvoločnosti, a onda i to; drugači pa ne. — Celó v tedniku štajarske kmetijske družbe sem čital v broji 8. tečaj XII. iz Kindberga: „otroci ne bodo napredovali v podučeni kmetijskih reči — v sadjoreji itd. — dokler se ne bo šola od cerkve ločila.“ Al le osem dni so otroci nauk v sadjoreji obiskavali, potlej pa niso več smeli dohajati — in že bi bili mogli mojstri sadjorejci biti! V pretresovanje se nočem spuštati, ker so mi okoliščine neznane; zná biti, da neposrednji ogleda une učilnice zemljo in nje važnost malo ceni — ali pa morebiti vrta nima.

Temu si bodi kakorkoli, to je pa resnično, da nekatere župnijske zemljišča so premalo vredjene in oskrbljene, — in ondi je tudi mogoče, da se premalo gleda na to: ali se otroci za svoje prihodnje djansko življenje kaj naučijo ali ne. Pa vendar, kdor hoče svojim ljudém skrben oče biti, ne bo samo gledal na njih dušno, temuč tudi telesno srečo. In kakor mora biti dušni pastir ogledalo svojim ovčicam v duhovnem kristjanskem življenju, naj jim bo tudi v posvetnem, ker ni zgolj duh — saj je sam Bog Adamu zapovedal vrt „obdelovati.“

Ako pa pogledamo tu in tam župnijske zemljišča, se mora človek čuditi, kako zanemarjene da so nekatere. Že na več takošnih gospodarstvih sem sam živel, in zadosti priložnosti imel jih premišljovati. Moj svét je prazen glas ostal; zato naj mi je dovoljeno, ob kratkem omeniti, kaj se mi izmed mnogo drugih reči najbolj neprimerno zdi. To je na priliko, da se njive namesto po prek navzdol orjejo; živina težko vleče drevó na breg, voda pa boljšo zemljo v potoke plavi, in tako niso ne travniki ne sadunovniki, ako kdaj so pognojeni. Da bi se travniki poravnali, grape, kjer so potrebne, skopale, močvirje v bližnji potok napeljalo in usušilo, tako, da se grapa skoplje, dve jelši saksebi, ena pa na nju položile, potem veje nametale in vse z zemljo zasulo, to, se vé, je že predraga reč! Pašnikom slovo dati, je prevelika terjatva, ker tako so pri stariših vidili, in pri sosedih najdejo. — Sadno drevje veliko truda in novcov veljá, da bi se redno zasadilo; zato jih pa zeló malo vidiš, in te so, da se Bogu smili; ko bi vendar lahko redno in okusno kot raj vredjeno bilo. Po vino-

gradih ni ne za las bolje; ali je trs slabega plemena ali pa tako redka, da se s toligami po vinogradu vozi. Sicer se tolažijo s tem, da dobijo boljše vina, in zato prav, da je redka gorica; ali za redko gorico ti ni skrbeti; za to že zima, goba, matika skrbi. — Da bi oni bolje skupil svoje vina na redkem vinogradu pridelane kake 3 do 4 štrtinjake v najboljšem letu na enem oralu, kakor ta, ki jih 7 do 8 štrtinjakov tudi na enem oralu prideluje — sem neveren Tomaž — pa vendar bi vsaki rad veliko pridelal, toraj se naj tudi veliko uči in stroškov ne vstraši; naj se umnega kmetovanja po prime Zalokarjevega, ker še se po vseh škofijskih seminističnih malo ali pa nič o poljodelstvu ne uči, ali pa naj si ne nakoplje gospodarskih župnij na svoje nezmožne rame, da ga dobro ljudstvo ne bode pomilovalo, slabo pa zasmehovalo. Kuharov.

Nekaj o luni.

Spisal Ogrinc Viljem.

I. Zgodovina lunoznanstva.

(Dalje.)

Indi.

Indi, ki so pokazali tako globok um gledé modroslovja in matematike, niso tolike znanosti imeli v zvezdoslovju, kakor so jo imeli Kitajci in Kaldejci. Gotovo pa je, da so matematične najdbe indijskih modrijanov velik upljiv imele na razcvetje grškega zvezdoznanstva v poznejši dóbi.

Pri Indih se zove luna kraljica zvezd „mrzla“ (‘sítala, hima) ali „mrzlotna“ (himân’su), solnce pa „z žarečimi rokami stvarnik toplote“ (nidâghakara). Podobe lunine, ki se vidijo zahodnim (evropejskim) narodom „obličje“ zdele so se Indom „srna“ ali „zajec“, toraj imena lune v sanskritu „srnonosec“ (mrigadhara) ali „zajcanosec“ (‘sa ‘sabhrít).

Arabi.

Arabi nam kažejo prav velike znanosti svetov. Umno so računarili, da bi zvedili o njih in sosebno o luni kaj več.

Arabi so sploh svoje opazovanje vedno popravljali in boljšali s tem, da so jemali od Indov račune, in tako olikali svoje zvezdoznanstvo.

Sloviti zvezdoznanci Ibn-Junis (l. 1000) in knez Albatani (l. 880) so kaj natanko opazovali luno, ter tudi v knjigah zapustili prav obširno in pridno izdelane račune. — Velik upljiv je zvezdoznanstvo imelo pri Arabih na morsko jadranje.

Nemci, Francozi in Angleži.

Arabi so edini bili ob časih srednjega veka, ki so se trudili z vedami zvezdoznanstva; Nemci, Francozi in Angleži so bili blizo do 16. stoletja v tem veliki nevedneži ter se pečali s puhlo astrologijo (to je, menili so namreč, da iz stanú zvezd zvejo svojo ali drugih ljudi osodo), dokler ni pokazal Slovan Nikolaj Kopernik (rojen 19. svečana 1472 v Torn-u na Poljskem, za zmiraj pot nove dóbe, akoravno so tu in tam že pred nekteri možje znašli dobre in veljavne reči (Alfons X., Bakon in drugi.

Tyho de Brahe je našel spremembo poti lunine, al njeni vzrok je bil njemu neznan. Pozneje (ob času modrijana Kartezija) nahajamo poskušnje, da so napravljali lunine podobe in skušali po njih razjasniti si znanosti o luni.

V tej dóbi je bil Hevel „oče lunoznanstva“, ki si je o nji pridobil posebne zasluge. Tako tudi Schröter, kateri je pa vidil in slišal več, kakor je bilo potrebno, in nam pripoveduje prav čudne reči o luni.

Pozneje (1824) je prišla na svetlo knjiga o luni s podobami od Viljema Lohrmann-a v Draždanah. — Največ zasluge pa si je pridobil v oziru lunoznanstva slavnoznanca J. H. Mädler v Tartalinu, (ki se nam kaže v svojih delih izvrstnega lunoznanca), in Vilj. Beer v knjigi „Selenographia novr“ (1836).

To je na malo povzeta zgodovina lunoznanstva.
(Dalje prihodnjič.)

Slovstvene stvari.

Odprto pisemce gosp. Antonu grofu Auerspergu
na govor njegov 28. januarja.

Od Save 15. sveč. = Da ste v govoru Svojem 28. januarja celó zgrešili pravo pot, po kateri vsak narod ima enake pravice dobiti, ker nosi tudi enake bremena (besede Cesarjeve), dokazal Vam je, slavni Gospod, z možato besedo dr. Toman: na govor Svoj skoz in skoz nemški dobili ste odgovor odkritosrčni slovenski. Moj namen nikakor ni spuštati se v borbo, o kateri pač ne moremo reči: „Et meminisse juvat.“

Le eno samo reč — čisto objektivno — moram na beli dan postaviti, da se resnica prav spozná in se ne šteje slovenskemu jeziku na sramoto, kar se šteje nemškemu na slavo. Dr. Toman ni tega omenil, kar bom jez povedal, ker Vam je imel družega dosti povedati. Tudi se ne spominjam, da bi bilo to v „Novicah“ že kadaj omenjeno bilo, ker ni take prilike bilo, kakor ste jo Vi dali 28. januarja, ko ste rekli, da jezik slovenski, ki se dandanašnji piše, ni jezik kranjskega naroda, ampak je nov jezik, izmišljen jezik, umeten jezik, tako, da je treba v kranjski jezik še le prestavljati iz slovenskega jezika, da prosti človek razume, kar bere!

Kdor kaj tacega trdi, ima pred očmi le sirovega, čisto neomikanega človeka, za kterege se na tem svetu nobena knjiga, noben časnik ne piše; pa tak tudi ne vé, da narečja (dialekti), ki se tu in tam govorijo, nikjer niso književni jezik (schriftsprache). Dajte, Gospod, kmeta iz Šrajbarskega Turna, pa naj govori z Bohincom: se li bota še ta dva razumela v vsakem lokalizmu? Nikakor ne! Če že vsak kranjsk kot jezik svoj nekako po svoje zavija, koliko jezikov bi še le imeli, ako bi pisali, kakor govorijo Slovenci po doljnem Štajarskem, Koroškem, Goriškem, Tržaškem! Dobro vemo, da protivnikom omike in veljave slovenske je poglavno geslo (suprema lex) „divide et impera“ ali po nemški „Die slovenische Nationalität muss in Frankfurt aufgehen“; al vsem rodoljubom, kterih ne štejemo več na prste, ampak na veliko množino, je to razkosevanje slovenskega jezika na 5 ali 10 pisav, škodljiva slana, ktera nam cvetje našega slovstva smodí, črna morija, ktera naše ljudstvo desetini. Tako razdrobljeni ne bi do sodnega dne ne dočakali cvetečega slovstva. Narod pa brez slovstva (literature) je riba brez vode, ptica brez perut, trgovec brez blaga.

Vse to, slavni Gospod! Vam je lahko dokaz, da književni naš jezik slovenski ne more biti tak, da bi ga vsak divjak iz kterege koli kota razumel — brez učenja. Vendar je ta jezik, ki ga pišemo zdaj Slovenci, naš pravi slovenski jezik, ki živi po vseh besedah in oblikah v narodu slovenskem.

Al pustimo to, kar ni namen teh vrstic, in prestopimo do tega, kar je predmet mojega odprtega pisemca, namreč: dajte nam odgovor, Gospod! **kteri nemški narod in ktera nemška dežela govori tisti nemški jezik, ki ga Nemci pišejo dandanašnji v svojih knjigah in ki veljá za nemški književni jezik**

(schriftsprache)? Povejte nam: kako je to, da Nemci ne pišejo v tistih 505 nemških narečjih, ki jih je dr. Firmenich v Berlinu nabral v knjigi „Germaniens völkerstimmen“, — od nas pa terjate, da naj pišemo „lokaldialekt“? Dajte, Gospod, Svoje poezije, ki po pravici slovijo po vsem omikanem nemškem svetu, pa naj jih bere Vaš bližnji Nемец Kočevár, ali nemški štajarski, koroški, tiroljski kmet, ali pa Hano-veranec, Brunšvikar, Hamburčan in vseh tistih 505 nemških kolén — bomo vidili, koliko prostakov bode razumelo Vaš jezik.

Čmu tedaj ne pométate najpred pred svojimi durmi, to je, pred durimi nemškega književnega jezika, pa greste naravnost pred naše pometat? Saj to Vi, gotovo še bolje kot mi, veste, da nemški jezik, ki se piše v bukvah, je vés „kunstsprache“, vés „combinationssprache“, ki se ga mora celó Nемец leta in leta v šolah učiti, da se ga naučí.

In kako to, da kar si Vi Nemci štejete v slavo, da imate „kunstsprache“, to nam Slovencom hočete vleči v sramoto, in s tem odbijati veljavo našega jezika! Je li to „gleiches recht für alle“?

Dobro in kakor nalašč nas o resnici tega, kar smo ravno govorili o književnem nemškem jeziku, podpira kritika o „povestnici omike na Angležkem“ od Buckle-a, ki jo je Arnold Ruge prestavil na nemški jezik, in se nahaja v 36. dokladi dunajskih novin od 4. oktobra 1862 „Beilage zur Wiener Zeitung“, ktera — saj kar je nam znano — ne zastopa slovanskih ali protinemških namenov.

Prostor nam ne dopušča, da bi iz tega prekrasnega dela kaj več posneli v naš list, — le majhen odlomek postavimo le-sém, da kaže, kaj je nemški književni jezik, po neenostranski priči: „Der deutsche geist, durch den französischen zu einem plötzlichen wachsthum angeregt, hat sich unregelmässig entwickelt und in eine thätigkeit gestürzt, welche grösser ist als die durchschnittliche civilisation des landes es erfordert. Die folge davon ist, dass wir in keiner nation in Europa eine so weite kluft zwischen den höchsten und niedrigsten geistern vorfinden . . . desswegen haben in Deutschland die höchsten intelligenzen den allgemeinen fortschritt der nation so weit hinter sich gelassen, dass keine sympathie zwischen beiden theilen herrscht und es gibt für den augenblick keine mittel sie mit einander in verbindung zu bringen. Ihre grossen schriftsteller schreiben für einander, nicht für ihr land. Sie sind einer ausgewählten und gelehrten zuhörerschaft sicher und bedienen sich einer sprache, die in wahrheit eine gelehrtensprache ist. Sie verwandeln ihre muttersprache in einen dialekt, der beredt und sehr mächtig ist, aber so schwierig, so fein und so voll von verwickelten wendungen, dass er den niedern klassen ihres eigenen landes **gänzlich** unverständlich ist.“ — In na drugem mestu: „die beiden klassen sprechen und denken in verschiedenen sprachen. Die gebildete deutsche sprache, die sprache der deutschen literatur ist nicht die sprache des gemeinen mannes, nicht einmal des mannes, der schon hoch in den mittelklassen der gesellschaft steht, des pächters, des kaufmanns und des ladenhalters.“

To je, gospod grof, kar sem Vam hotel povedati. Žal mi je, da tudi Vas, ki ste zlasti v življenjopisu Lenau-ovem pokazali tako bister in globoko segajoč duh, nahajamo v vrsti tistih, ki sodijo častitljivi slovenski jezik, čeravno — ne znajo treh vrstic brez pogrška pisati!